

մար ամէն դժուարութեան կուրծք տալ եւ անոնց պաշտպան կանգնել (Փարպ., էջ 135 եւ 179): Վարդան կը համակերպի եւ երբ թշնամիներէն վտանգուած Աղուաններու օգնութեան կը փութայ իր բանակին մէջ կ'առնէ Հմայեակ Դիմաքսեան եւ անոր տոհմէն դեռ ՄՈՒՇ, ԳԱԶՐԻԿ եւ ԹԱԹՈՒԼ, որոնք գուցէ Հմայեակի հետ կապուած են եղբայրութեան կամ որդիութեան արիւնով: Դիմաքսեանները աննախնթաց քաջութեամբ կը կուռին, բայց Մուշ պատերազմի վայրին որպիսութեան անտեղեակ, թանձրախոր մօրերու կը հանդիպի եւ զիւրազանական մահով իր մահկանացուն կը կնքէ, իսկ Գազրիկ կը վերաւորուի: Ահա թէ ինչպէս կը նկարագրէ Պատմագիրը. «Յորս նախագոյն յառաջացեալ ի տեղի մարտին Կամարականն Արշաւիր եւ Մուշ սեպուհն (քիչ մը առաջ զինքը կոչած է «գաւազ սեպուհ»): Դիմաքսեանից, որք յանգիտութենէ տեղեացն զիւրեցան թանձրախոր սաստիկ մօրից, Կամարականն Արշաւիր եւ Մուշ յառաւելապէս զիմեցմանէն երիվարացն անկեալք ի տիղմն հանդերձ երիվարօքն խրէին, անդ կատարեալ պսակէր երանելի սեպուհն Դիմակսեանից ի նիխորականաց» (Փարպ., էջ 204, ուր կայ «Նիխորականաց», զոր սրբազրել կ'առաջարկեմ ի նիխորականաց կամ ի նիխորականաց, հմմտ. նոյն պատերազմի մասին նաեւ Եղիշէ, էջ 140—141 եւ Մովսէս Կաղանկատուացի, Պատմ. Աղուանից, էջ 130):

Գազրիկ կը բուժուի իր վէրքերէն եւ քիչ վերջ երեք Դիմաքսեաններն ալ Աւարայրի դաշտը կը փութան, միշտ հաւատարիմ ու գործակից Մամիկոնեան Սպարապետին, որ գիտէ զանոնք գնահատել: Պատերազմի ատեն արիարար կը կուռի, բայց ինքն ալ «Իմատունն Հմայեակ», Սպարապետին վիճակակից կ'ըլլայ, իսկ Գազրիկի անունը մեռած նախարարներու եւ սեպուհներու ցանկին մէջ չենք գտներ, ինչպէս եւ Պարսկաստան գերի տարուան առագանիին շարքի մէջ, եւ հետեւարար կարելի է խորհիլ թէ Աւարայրի ճակատամարտէն մինչեւ հայ նախարարներու կայանաւորումի ժամանակաշրջանին մէջ մեռած ըլլայ եւ կամ այնպիսի պարագայի մէջ կը գտնուէր որ Պարսիկներուն ֆրասակար չէր կրնար ըլլալ (Փարպ., էջ 22, Եղիշէ, էջ 185, 225): Հմայեակին հետ նոյն պատերազմին մէջ կ'իյնան քսան եւ երկու

այրեր, արդեօք ասոնցմէ մէկը Գազրիկը չէ՞ (Եղիշէ, էջ 225):

Թաթուլ՝ կայանաւորուած Պարսկաստան կը տարուի ՍԱՏՅ Դիմաքսեանի եւ երկու ընկերի հետ՝ միւս հայ նախարարներու բախտակից (Եղիշէ, էջ 369): Այս շորս Դիմաքսեաններու հետ ապրած կ'ըլլայ նաեւ Չիկ Դիմաքսեան, որ Շահապիվանի ժողովին մէջ է որ միայն կը յիշուի (Հանդէս Ամսօրեայ, 1949, էջ 79—170, կարեւոր էջ 90): Կը կարծեմ թէ Գազրիկ եւ Չիկ անունները պէտք է իրարու միացնել:

Վահան Մամիկոնեանի աջակից ու նիգակից է նախորդներէն մէկուն շառաւիղը ՈՐԴԻ, որ Սոսրովակերտի քովեր «լաւարալ եւ զքաջութիւն գործոց» ցուցնելով Հազարաուխտի դէմ կը կուռի եւ քաջերու մահովը կ'անմահանայ (Փարպ., էջ 469):

Իսկ Ներսէս կաթողիկոսի գումարած ժողովի կը մասնակցին ՍԱՀԱԿ, ՄՈՒՇԵՂ, ԳՐԻԳՈՐ եւ ՎԱՐԴ Ի Հմայեակ, գուցէ Հմայեակ Դիմաքսեանի սերունդէն (Գիրք Թղթոց, Թիֆլիս 1901, էջ 74):

Բաւական վերջ՝ Սմբատ մարզպանի տան հաւատարիմն ու անոր կամակատարն է ՄԵՀՐՈՒ Դիմաքսեան ինչպէս Սերէոս կը գրէ «Տայ ի ձեռն Միհրուի ուրումն առն երանելոյ, զոր կարգեալ էր ի վերայ տան իւրոյ հաւատարիմ եւ կամակատար, որ է ամեն Դիմակսեանից» (Պատմ., Կ. Պ. 1851, էջ 109): Իսկ անոր քաջ զօրավարներէն է ՍԱՐԳԻՍ Դիմաքսեան, որ Քուչաններու կը յաղթէ (անդ, էջ 104—105): Մինչ անունները լուծած Դիմաքսեաններ Կոստանդին կայսեր կը ներկայանան, երբ անիկա Կարին կ'իջեւանի (անդ, էջ 218):

Սեւ վարազդր մը Դիմաքսեանները պատմութեան բեմին վրայ մեր աչքերէն կը ծածկէ: Դիմաքսեան մը — արժանի չէր ո՞ր անունը տրուէր եւ այս պատճառով լուծած է կամ աննշան մէկն էր — իր ԱՐՏԱԽԱԶԻ եղբայրը անողորմ Հարիւր գահիճին կը յանձնէ եւ սա «չարաչար մահուամբ» կը մեռցնէ «երանելի այրն», թերեւս 654ին (հմմտ. Սեր., էջ 333):

Ինչպէս այս համառոտ մենագրութենէն կը տեսնուի Դիմաքսեան ազնուական ու նախարարական տոհմը հայ ազգին տուած է հայրենասէր ու ընտիր անձեր՝ աննկատ թով՝

լով եղբայրատեաց անանուն այն մէկ դէմքը, որ սեւ բիծ մըն է այն զարմին գեղեցիկ պատկերին վրայ եւ կամ չուք մը, որ միւսներու դէմքերը աւելի ցայտուն կը ցուցնէ: — Ստուգիւ ցաւալի է որ այսպիսի լաւ գերդաստանի մը անդամներու քիչերուն անունները եւ անոնց կեանքէն քանի մը դրուագներ մեզի հասած են:

Հ. Հ. ՈՍԿԱՆ

ՊԵՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԵՅ ՄՇԸԿՈՒԹԵՑԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ

(Շարունակութիւն):

3. «ԿՈՄԻՏԱՍ» ԵՐԳՁԱՆՈՒՄԻ (1919)
Կազմուած է 1919ի սկիզբը: 1919 Ապրիլ 5ին երեկոյթ մը կը կազմակերպէ՝ նոյնանուն Նուագախումբի մը կազմութեան համար: 1920ին կը գործէր «Կոմիտաս» Նուագախումբը¹⁶:

ԱՌՆԱՒՈՒՏԳԻՒԷՂ (ՔՈՒՐՈՒՁԷՇՄԷՆՊԵՂԵՎ)

Առնաւուտգիւղի մէջ Հին Ընկերութիւններու չենք հանդիպած: Քանի մը նոր ընկերութիւններ, որոնց վրայ պիտի խօսինք հոս՝ երեք միացեալ թաղերու — Առնաւուտգիւղ, Քուրուչէշմէ եւ Պեպէֆ — Ընկերութիւններ են:

1. ԱՂԱՍԱՍԻՐԱՅ ՄԻՈՒԹԻՒՆ (1908)
Սուրիանդակ¹⁷ կը ծանուցանէ որ Vaficé թատրոնին մէջ Առնաւուտգիւղի «Աղաւախիւրաց Միութեան» կողմէ ցերեկոյթ մը պիտի տրուի՝ ի նպաստ Չէյթունի սովեալներուն եւ Քուրուչէշմէի վարժարանին: Հասնօրէն 1908ին կազմուած է Միութիւնս:

2. ՏԻԿԱՆՅ ԿՐԹԱՍԻՐԱՅ ՄԻՈՒԹԻՒՆ (1914)
Հայկուի Արապեան 1914 Ապրիլ 2ին Առնաւուտգիւղէն կը գրէ. «Ատենէ մը ի վեր թաղիս մէջ ալ իրական սեռը գովելի աշխատանքով մը ձեռնարկած է Միութեան մը

¹⁶ Թէպիկ, Ամեն. Տ. 1921, էջ 308:
¹⁷ Կ. Պ. 1908, թ. 110, 112:

կազմութեանը, որ մասնաւորապէս իր հոգածութեան աւարկայ պիտի դարձնէ վարժարանի աղքատ ուսանողները¹⁸:

Առաջին ժողովքին մասնակցող տասնեակ մը Տիկիներ 20 ոսկի կու տան: Միութեան անդամ եւ հովանաւորող են Տիկիներ. Յակոբեան, Զպլաքեան, Փափագեան, Հալաֆեան, Ատիլ, Պապեան, Նազարեան եւ Ս. Յակոբեան:

Հազիւ քանի մ'օրէ ի վեր կազմուած Միութիւնը Զատիկի առթիւ 10 աղքատ մանուկներ կը հագուեցնէ եւ Հայ զինուորներուն կողիկ սեղան մը կը սարքէ:

Միութիւնս 3 Միացեալ թաղերու — Առնաւուտգիւղ, Քուրուչէշմէ, Պեպէֆ — Ընկերութիւն մըն է: Ունեցած է իր Կանոնադրը, զոր 1914 Յունիսին Պատրիարքարան զրկած էր՝ վաւերացուելու համար¹⁹:

3. ՀԱՅԱՆՈՒԷՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆ (1918)

Երեք Միացեալ թաղերու «Հայանուէր Միութիւն»ը 1918ին կազմուած կ'երեւայ: Ինչպէս միւս թաղերը՝ նոյնպէս հոս փափագ կը յայտնուի հայ որբերու համար Որբանոց կը բանալ: Միութիւնը զուլի կ'անցնի այս մը բանալ: Միութիւնը 1918 Դեկտ. 25ին ազգօգուտ ձեռնարկին եւ 1918 Դեկտ. 25ին կը բացուի Որբանոցը²⁰: Որբանոցի Հոգակար թաղերը կը ստանան «Հայանուէր բարձութիւնը կը ստանան «Հայանուէր Միութեան» Գործ. ժողովը, իրեն օժանդակ ունենալով Տիկիանց կ'անմահաւորութիւն մը, հետեւեալ կազմով. Տիկիներ՝ Պարգեւ Յակոբեան, Արշալոյս Պոյաֆեան, Կ. Հալաֆեան, Զարուի Արապեան: Նիթապէս եւ բարոյապէս աջակցած են մասնաւորապէս հետեւեալները. Լեւոն Զիվեր Պէյ Կարապետեան, Խաչիկ Թարագեան, Կարապետ Կարապետեան, Կոպեռնիկ Գավաֆեան, Համ-Հալաֆեան, Կոպեռնիկ Գավաֆեան, Եղարֆ, Բարնուժ Տատեան, Ճիւլիպիլեան Եղարֆ, Յովհ. Փափագեան, Պարթեւ Յակոբեան, Սեփոն Սիրուն եւ Ա. Քիւրքեան²¹:

Միութեան Ատենապետն էր Թ. Տ. Սահակեան, Ատենազպիւրը՝ Կարապետ Ալշըֆեան, Հաշուակալը՝ Գաբրիէլ Յ. Համբարձումեան²²:

1919 Յունուար 18ին Մոնս. Դոլլիի պատուարած որբերէն 50ը կը յանձնուի «Հա-

¹⁸ Ժամանակ, Կ. Պ., թ. 1770:
¹⁹ Անդ, թ. 1832:
²⁰ Պատմական Յիշատակարան Երեւանի Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ Գուրուչէշմէի, Կ. Պ. 1932, էջ 88:
²¹ Անդ, էջ 89:
²² Անդ, էջ 89—90: